

ÚZEMNÍ ROZVOJ V EVROPĚ 2020

VĚDECKÉ PLENÁRNÍ ZASEDÁNÍ AKADEMIE PRO PROSTOROVÝ VÝZKUM A ZEMSKÉ PLÁNOVÁNÍ

Evropská unie (EU) si dala za cíl podporovat „hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy“, a to prostřednictvím snižování rozdílů mezi úrovní rozvoje (Smlouva o EU, článek 3). Se zavedením cíle územní soudržnosti dostala debata o územním rozvoji v Evropě nový impulz. S ohledem na tuto skutečnost si německá Akademie pro prostorový výzkum a zemské plánování (ARL) vybrala jako téma tradičního plenárního zasedání problematiku evropského územního rozvoje.

Účastníci zasedání, které se konalo 16.–17. června 2011 v Brémách pod názvem „Územní rozvoj v Evropě 2020: společně – za druhé – proti sobě“, diskutovali o územním rozvoji v Evropě v nadcházejícím desetiletí. Zamýšleli se nad tím, jaké výzvy lze očekávat, jaká témata jsou důležitá, které politiky, strategie a nástroje je třeba uplatnit a jaká řešení jsou nutná. Důraz byl kladem na otázku, jakou roli může a má hrát prostorové (územní) plánování.

Přivítání a úvodní slovo

Zasedání zahájil prezident ARL **Bernhard Heinrichs**, který představil téma konference a poděkoval městu Brémy za podporu při organizaci jednání. Poté předal slovo senátorovi Svobodného hanzovního města Brémy **Reinhardu Loskemu**. Ten představil město Brémy a zdůraznil specifika hanzovního města ve vazbě na problematiku územní soudržnosti.

Výchozí podmínky a teoretické aspekty územního rozvoje v Evropě

Následoval úvodní blok přednášek zaměřený na výchozí podmínky a teoretické aspekty územního rozvoje moderovaný viceprezidentem ARL **Heinrichem Blotvegelem**.

Simin Davoudi (Univerzita v Newcastleu) ve svém příspěvku shrnula vývoj různých forem vládnutí v Evropě, a to od centrálních vlád přes ekonomickou integraci Evropy až k sociální integraci v rámci EU. Podle S. Davoudi je ekonomická úroveň a kvalita života do značné míry závislá na úrovni vlády v dané zemi či regionu. V následné diskusi byly vyzdvihnuty význam sdílení kompetencí pro ekonomický i územní rozvoj a potřeba zohlednit při sociální integraci Evropy prostorové hledisko.

Evropská komise a ministři zemí EU zodpovědní za územní rozvoj se snaží prostřednictvím strategických dokumentů podporovat společnou orientaci

rozvoje měst a regionů. V posledních dvou letech byly přijaty dva významné dokumenty zabývající se územním rozvojem v EU – strategie Evropa 2020 a aktualizovaný dokument Územní agenda EU 2020. Při naplňování cílů strategie Evropa 2020 musejí členské státy EU vycházet z plánovacích systémů jednotlivých zemí. **Vincent Nadin** (Technická univerzita Delft) představil čtyři základní modely prostorového plánování, tzv. ideální typy plánování:

- anglosaský – model managementu využití území (uplatňovaný např. ve Velké Británii),
- konzervativní – model regionální ekonomie (např. ve Francii),
- sociální – model všeobecné integrace (např. v Holandsku),
- jižní – model urbanismu (např. v Itálii).

Každý z těchto modelů nabízí jiné možnosti, jak podporovat územní rozvoj směřující k naplnění cílů strategie Evropa 2020. V EU se proto projevují snahy rozčlenit evropskou politiku více podle potřeb členských zemí.

Evropa stojí v současné době před řadou dlouhodobých problémů a výzev, z nichž k nejdůležitějším patří globalizace, demografické změny, bezpečná a udržitelná výroba energie, klimatické změny a sociální polarizace. **Erich Dallhammer** (Rakouský institut prostorového plánování, Vídeň) představil výsledky studie, která zkoumá dopady těchto problémů

na evropské regiony NUTS 2 a analyzuje sociální, ekonomickou i klimatickou zranitelnost regionů v Evropě.

Ze závěrů studie vyplývá, že některé regiony jsou díky své ekonomické síle vůči výše uvedeným problémům velmi odolné. Jedná se například o úspěšné metropolitní regiony, severské státy, Velkou Británii, Švýcarsko a Lucembursko. Většina z těchto regionů má navíc příznivé klimatické podmínky, proto pro ně klimatické změny nepředstavují velké riziko. Další prosperující evropské regiony, např. evropské centrální oblasti s výjimkou metropolitních regionů ve Francii, Německu, Rakousku, Belgii a Nizozemsku, vykazují pouze mírnou zranitelnost. Díky své ekonomické síle jsou schopny velmi dobře reagovat na změny vnějších podmínek. Mírně zranitelné jsou také regiony ve Španělsku, Irsku a Itálii, které již prošly procesem adaptace. Značným rizikem pro ně však mohou být klimatické změny. Zbytek Evropy je vysoce

Foto © Ludmila Rohrerová

citlivý na různé změny a problémy. V nových členských státech EU je důležitým tématem globalizace a sociální disparity. Pro jižní periferii Evropy (Portugalsko, část Španělska, jižní Itálie, Řecko a část Turecka) představuje velké riziko kombinace velmi nestabilního sektoru zemědělství a cestovního ruchu a problémů spojených s klimatickými změnami.

Erich Dallhammer podobně jako Vincent Nadin dospěl k názoru, že je třeba v budoucí regionální politice EU více zohlednit územní hledisko a konkrétní podmínky v jednotlivých členských zemích. Hospodářsky slabé regiony budou i nadále potřebovat výraznou podporu, aby splnily cíle stanovené strategií Evropa 2020. Přesto například v oblasti inovací by podpora měla směřovat i do ekonomicky silných regionů, kde může díky stávajícím strukturám a podmínkám vyvolat silný synergický efekt, který umocní ekonomický rozvoj i okolních území.

Workshop Územní soudržnost

První den jednání pokračoval třemi paralelně probíhajícími workshopy:

- Územní soudržnost
- Obnovitelné energie – problémy a potenciály
- Nové definice území

Účastníci workshopu „Územní soudržnost“ se věnovali otázkám evropské politiky soudržnosti se zaměřením na následující body:

- Územní agenda EU 2020 a její vazba na strategii Evropa 2020,
- velká územní uskupení a jejich vliv na regionální rozvoj,
- územní soudržnost v metropolitních regionech z pohledu aktérů.

Karl Peter Schön (Spolkový ústav pro stovební, městský a územní výzkum, Bonn) informoval o aktualizovaném dokumentu Územní agenda EU 2020, který byl přijat na neformálním setkání ministrů zodpovědných za územní rozvoj v květnu 2011 v Göddölö. V současné době existují dvě roviny vnímání vztahu Územní agendy EU 2020 a strategie Evropa 2020:

- Územní agenda EU 2020 má pomoci dosáhnout cílů stanovených ve strategii Evropa 2020,
- strategie Evropa 2020 je nejvyšším cílem Územní agendy EU 2020.

Z obou těchto přístupů je zřejmé, že strategie Evropa 2020 a Územní agenda EU 2020 nejsou v protikladu, ale naopak směřují k dosažení společných cílů. Aktualizovaná agenda stanovuje šest základních priorit pro územní rozvoj v EU:

- podpora polycentrického a vyváženého územního rozvoje,
- podpora integrovaného rozvoje měst, venkova a specifických oblastí,
- podpora přeshraniční integrace a rozvoje nadnárodních funkčních regionů,
- zajištění globální konkurenceschopnosti regionů se zaměřením na místní ekonomiku,
- zlepšení dopravní dostupnosti,
- ochrana a vzájemné propojení ekologických, krajinných a kulturních hodnot v regionech.

K prosazení Územní agendy EU 2020 je nezbytné vytvořit vlastní nástroje, spolupracovat s rezortními politikami, klást větší důraz na velké funkční regiony a využívat experimentální přístupy. V době polského předsednictví Radě EU v druhé polovině roku 2011 by měl být přijat akční program k Územní agendě EU 2020.

Jörg Knieling (Univerzita Hamburk) a **Guido Sempell** (Úřad pro rozvoj a životní prostředí města Hamburku) zkoumali na příkladu územního uskupení „MORO sever“ výhody a nevýhody velkých územních uskupení. Územní uskupení MORO sever sdružuje metropolitní region Hamburk a sousední území ve Šlesvicku-Holštýnsku, Dolním Sasku a Meklenbursku-Předním Pomořansku a vzniklo s cílem zajistit ekonomickou stabilitu a kvalitu života celého území. Spolupráce probíhá na neformální úrovni a je projektově orientována.

Z analýzy dosavadního fungování uskupení MORO sever vyplývá, že velká územní uskupení mají pozitivní dopad na rozvoj celého regionu, vytvářejí mnohostrannou spolupráci mezi městy a jejich širokým okolím a mění zažité myšlení týkající se vztahu města a ven-

kova. Velká územní uskupení také posilují pocit zodpovědnosti subjektů v regionu a přispívají k naplnění cíle tzv. solidárního územního rozvoje. Přesto je třeba se dále podrobněji věnovat některým otázkám, například problematice cofinancování a rozdělení pravomocí a zodpovědnosti v rámci těchto uskupení. Také je třeba zvážit, zda tato forma spolupráce není vhodná pouze pro země s decentrální sídelní strukturou.

Antje Matern (Univerzita Hamburk) se zabývala velkými regiony z pohledu různých aktérů. Vycházela přitom ze dvou studií, které zkoumaly metropolitní region Hamburk a dánskou část metropolitního regionu Öresund. Podle A. Matern vidí aktéři hlavní přínos metropolitních regionů v tom, že vytvářejí partnerství a podporují vzájemnou spolupráci jako nezbytnou podmínku pro rozvoj inovací.

Funkční metropolitní regiony představují podle aktérů doplněk tradiční kohezní politiky a přispívají k naplnění cílů regionální politiky EU:

- jsou orientovány na růst a regionální rozvoj,
- rozdělují úkoly mezi regionální aktéry,
- stanovují pravidla pro platformu horizontální a vertikální koordinace institucí veřejné správy.

Workshop Příhraniční regiony

Druhý den pokračovalo jednání opět formou workshopů. Jednalo se stejně jako předcházející den o tři paralelně probíhající workshopy:

- Migrace a integrace
- Adaptace evropských měst na klimatické změny
- Příhraniční regiony

Účastníci workshopu „Příhraniční regiony“ se věnovali otázkám spolupráce v regionech podél státních hranic. Příspěvky prezentované na workshopu byly zaměřeny na následující témata:

- evropská seskupení pro územní spolupráci,
- prostorové plánování v EU zaměřené na mořská území,
- plánování a rozvoj regionu na pomezí Saska, České republiky a Polska.

Gerold Janssen (Leibnizův ústav ekologického územního rozvoje, Drážďany) představil územní spolupráci v rámci tzv. evropského seskupení pro územní spolupráci (ESÚS). ESÚS představuje nový typ územní spolupráce s právní subjektivitou v souladu s Cílem 3 politiky soudržnosti EU „Evropská územní spolupráce“.

Cílem ESÚS je usnadnit a podpořit přeshraniční, nadnárodní nebo mezi-regionální spolupráci. Sdružuje členy nacházející se na území minimálně dvou států EU, přičemž členy sdružení mohou být:

- členské státy EU a jejich instituce,
- regionální orgány a jejich instituce,
- místní orgány a jejich instituce,
- veřejnoprávní subjekty (například vysoké školy, profesní komory, soukromé podniky ve vlastnictví veřejného sektoru atd.).

ESÚS vykonává úkoly, které mu svěří jeho členové, především provádění programů územní spolupráce a realizaci projektů spolufinancovaných z fondů EU. Tyto úkoly mohou být pře-

vedeny na jednoho vybraného člena společenství. ESÚS naopak nesmí provádět výkon pravomocí, jež ukládá veřejné právo, ani povinnosti určené k ochraně obecných zájmů státu a dalších orgánů veřejné moci, například činnost policie a justice, zákonodárství a zahraniční politiku.

V současné době existuje v Evropě 6 ESÚS a dal-

ších 30 se připravuje. Dosavadní zkušenosti s fungováním ESÚS ukazují, že tato forma spolupráce je i přes svoji formální složitost přínosná. ESÚS mají díky právní subjektivitě značné kompetence a proto jsou vhodné především pro dlouhodobou spolupráci. Tato seskupení podporují spolupráci institucí na různých správních úrovních (od lokálních až po státní) a přispívají tak k tomu, aby veřejná správa byla otevřenější, demokratičtější, více participativní a transparentní.

Mathias Schubert (Univerzita Rostock) se věnoval otázkám námořního prostorového plánování jako základního nástroje udržitelného rozvoje mořských území a pobřeží.

Jiřina Jílková (Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem) představila výsledky projektu, který hodnotil vývoj trilaterálního příhraničního regionu na pomezí Saska, České republiky a Polska, dříve nazývaného „Černý trojúhelník“. Z hodnocení vývoje regionu v letech 1990 až 2006 vyplynulo:

- Rozvoj v řešeném území se vyvíjel od konvergence směrem k divergenci.
- Přeshraniční spolupráce je iniciována především veřejnými programy. Převažuje spolupráce ve formě společenských aktivit, výměny zkušeností, spolupráce v oblasti kultury a rozvoje sociálních sítí.
- Spolupráce při realizaci inovativních projektů s konkrétními ekonomickými dopady pro partnery na obou stranách hranice není dostatečně rozvinutá.

Na základě výsledků analýzy byla formulována následující doporučení na podporu dalšího rozvoje regionu:

- intenzivnější koordinace a spolupráce při tvorbě plánovacích dokumentů,
- podpora inovací jako motoru hospodářského růstu,
- spolupráce na úrovni dílčích regionů využívající regionální specifika,
- hledání vhodného institucionálního rámce pro dotační programy,
- diskuse nad právním rámcem přeshraniční spolupráce.

Závěr

Viceprezident ARL **Wilfried Erbguth** ve své závěrečné řeči upozornil, že je nutné hledat nové možnosti a přístupy k územnímu rozvoji, aby byl naplněn cíl územní soudržnosti. Přitom je třeba vzít do úvahy existenci velmi rozmanitých plánovacích systémů v evropských zemích. Politika územního rozvoje EU by proto měla definovat cíle rozvoje, ale nástroje a opatření pro jejich dosažení by si měly stanovovat členské země samy s ohledem na své plánovací systémy a specifické podmínky.

*Ing. Ludmila Rohrerová
Ústav územního rozvoje*